

รูปแบบการจัดการความรู้แหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด
Knowledge management model of Buddhist archeology in
Roi Et province

พระครูวาปีจันทคุณ¹

PhraKru Wapeechantakun¹

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด¹

Mahachulalongkornrajavidhyalaya University Roi-et Buddhist College¹

Corresponding Author, Email: wattina2002@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการความรู้แหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาจังหวัดร้อยเอ็ด ขอบเขตการวิจัยด้านพื้นที่ คือ แหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วย 1) ขอบเขตด้านเนื้อหา มี 5 ประเด็น 1) ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ 2) การจัดทำฐานข้อมูล 3) การอนุรักษ์โบราณคดี 4) การปรับสภาพภูมิทัศน์เชิงวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว 5) การจัดแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมเครื่องมือวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีพรรณนาตามหลักอุปนัยวิธี ผลการวิจัยพบว่า การประชาสัมพันธ์แหล่งโบราณคดีในจังหวัดร้อยเอ็ดยังมีน้อยมาก ทั้งนี้เพราะเป็นโบราณคดีที่ไม่มีชื่อเสียงมาก และโดยมากไม่ได้จัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นเพียงโบราณสถาน/โบราณคดีที่อยู่ในความครอบครองและดูแลของกรมศิลปากรเท่านั้น, โบราณคดีแต่ละแห่งขาดการจัดทำฐานข้อมูล ข้อมูลโบราณคดีแต่ละแห่งพบในสื่ออินเทอร์เน็ต เช่น บัญชีโบราณสถานของกรมศิลปากร, โบราณคดีที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นต้น, โบราณคดีในจังหวัดร้อยเอ็ดโดยมากไม่ค่อยมีปัญหาการอนุรักษ์ เพราะได้รับการชี้แจงเรื่องกฎหมายและวิธีการอนุรักษ์โบราณคดีจากเจ้าหน้าที่กรมศิลปากรแล้ว, แหล่งโบราณคดีในจังหวัดร้อยเอ็ดโดยมากไม่มีการปรับภูมิทัศน์ ดังนั้น จึงทำให้ขาดความสวยงามและเหมาะสมแก่การท่องเที่ยว, โบราณสถานเกือบทั้งหมดขาดการจัดแหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรม

คำสำคัญ : การจัดการความรู้, แหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนา

Abstracts

This research aims to study the knowledge management model of Buddhist archeology in Roi Et province. The area of research in the area is the archeological site of Buddhism in Roi Et, consisting of 1) the scope of the content has 5 issues 1) public relations 2) database development 3) archaeological conservation 4) Travel 5) Cultural Resources The research instrument was an in-depth interview with descriptive data analysis. The research found that the archeology of Roi Et is still very rare, because it is a very unpopular archeology. It is not a tourist attraction. It is only archaeological remains in the possession and care of the Fine Arts Department, each archaeological site lacking a database. Each archaeological site is found in the internet, such as the archeological site of the Fine Arts Department, the archeology site of Roi Et Province, archeology in Roi Et, Because of the clarification of the law and the methods of archeological conservation by the Department of Fine Arts, archaeological sites in Roi Et are largely unmodified, so they lack beauty and are suitable for tourism Cultural knowledge

Keywords: the role of the clergy (Monks), Thailand, the pain relief aids.

บทนำ

ประเทศไทยมีทรัพยากรทางวัฒนธรรมคือแหล่งโบราณคดีจำนวนมากทั้งในกรุงเทพมหานครและจังหวัดต่าง ๆ ซึ่งมี 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ แหล่งโบราณคดีระดับประเทศ และแหล่งโบราณคดีระดับชุมชน แหล่งโบราณคดีเป็นผลงานการคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ หรือเกิดจากความรู้ ประสบการณ์ จินตนาการทางศิลปะและวัฒนธรรม ความตั้งใจและมีอันประณีตของมนุษย์ เราอาจแบ่งแหล่งโบราณคดีเหล่านี้ออกเป็น 2 ประเภท ในมิติของมรดก คือมรดกทางวัฒนธรรม และมรดกทางศาสนา มรดกทางวัฒนธรรม เช่น เครื่องปั้นดินเผา มรดกทางศาสนา เช่น เสมา เป็นต้น คุณค่าและความสำคัญของแหล่งโบราณคดีคือ เป็นหลักฐานบ่งบอกถึงความเจริญของจิตใจและความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ เป็นหลักฐานแสดงวัฒนธรรมอันล้ำค่าและภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปะ ศาสนาและวัฒนธรรม รวมทั้งเป็นแหล่งท่องเที่ยวด้วย

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา การดำเนินงานเกี่ยวกับโบราณสถานยังคงมีปัญหา เนื่องจากการให้ความสนใจหรือการให้ความสำคัญกับทรัพยากรวัฒนธรรมได้จำกัดอยู่ในวงแคบ ไม่มีการส่งเสริมให้ความรู้ชุมชนอย่างเพียงพอ ทำให้ชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจในการดูแลรักษา และขาดความตระหนักถึงความสำคัญ รวมถึงไม่กล้าเข้าไปจัดการด้วยตนเอง ส่งผลให้การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทโบราณสถานส่วนใหญ่ถูกจำกัดอยู่ในการดูแลของทางภาครัฐ ในส่วนของทางภาครัฐเองก็มาสามารถดำเนินงานได้อย่างเต็มที่ และทั่วถึง เนื่องด้วยปัจจัยทั้งทางระยะเวลาและบุคลากรที่มีอยู่อย่างจำกัดและไม่เพียงพอต่อจำนวนโบราณสถานทั้งหมดทั่วประเทศ ซึ่งมีกว่า 8,732 แห่ง กล่าวในเชิงการจัดการความรู้ แหล่งโบราณคดีเหล่านี้ขาดการจัดการความรู้ ซึ่งสามารถทำได้ในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การอนุรักษ์ การจัดทำฐานข้อมูล การประชาสัมพันธ์ การปรับสภาพภูมิทัศน์ การจัดทำเป็นแหล่งเรียนรู้ ซึ่งมีผลทำให้คนทั้งหลายได้เห็นความคุณค่าและความสำคัญของแหล่งโบราณคดี รวมทั้งได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งโบราณคดีด้วย

จังหวัดร้อยเอ็ดมีแหล่งโบราณคดีตามบัญชีของกรมศิลปากรทั้งสิ้นจำนวน 180 แห่ง โดยแบ่งเป็นประเภทแหล่งโบราณคดีที่ได้ขึ้นทะเบียนตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 จำนวน 42 แห่ง และแหล่งโบราณคดีที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนหรือยังไม่ได้ประกาศในพระราชกฤษฎีกา จำนวน 138 แห่ง มีทั้งแหล่งโบราณคดีที่ได้รับอิทธิพลศิลปะและวัฒนธรรมแบบขอมคือกู และแหล่งโบราณคดีที่ได้รับอิทธิพลของพระพุทธศาสนา เช่น สิมโบราณ เป็นต้น จากการสำรวจเบื้องต้น พบว่า แหล่งโบราณคดีโดยมากยังไม่มีการจัดการที่ดี บางแห่งก็ถูกปล่อยให้ทรุดโทรมไปตามกาลเวลา เหตุผลที่สำคัญอย่างหนึ่งคือชาวบ้านไม่เห็นความสำคัญและไม่ได้มีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของ เพราะเห็นว่าเป็นสถานที่ของราชการคืออยู่ในความดูแลของกรมศิลปากร ส่วนกรมศิลปากรก็มีข้อจำกัดในการดูแลรักษาตามที่ได้กล่าวมาแล้วในเบื้องต้น ปัญหาที่พบคือแหล่งโบราณคดีขาดการเอาใจใส่ดูแลและพัฒนาให้คนทั้งหลายเห็นคุณค่าของสถาปัตยกรรม ประติมากรรม รวมทั้งจิตรกรรมอันทรงคุณค่าที่มีอยู่ทั้งในแง่ของศิลปะ ความเชื่อ วัฒนธรรม และเศรษฐกิจชุมชน โดยสรุปก็คือร้อยเอ็ดมีจุดแข็งด้านวัฒนธรรม คือมีแหล่งท่องเที่ยว แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย และบางแห่งก็มีชื่อเสียง เช่น มหาเจดีย์ชัยมงคล เป็นต้น แต่ขาดการจัดการเพื่อเพิ่มมูลค่าด้านการท่องเที่ยว ซึ่งสภาพปัญหานี้สอดคล้องกับความต้องการด้านการพัฒนาและการท่องเที่ยวของประชาชนในพื้นที่คือต้องการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีคุณภาพ ส่งเสริมงานวัฒนธรรม ประเพณีของจังหวัดอย่างต่อเนื่อง พัฒนาระบบการจัดการท่องเที่ยว และพัฒนาการส่งเสริมการประชาสัมพันธ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแหล่งโบราณคดีทั้งหลายที่มีอยู่เหล่านี้ โดยศึกษาเฉพาะแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาเท่านั้น และศึกษาในมิติของการ พัฒนารูปแบบการจัดการความรู้แหล่งโบราณคดี เพื่อพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับโบราณคดี และกำหนดแนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้แหล่งโบราณคดี เป็นการได้ร่วม อนุรักษ์และส่งเสริมการจัดการแหล่งโบราณคดี ซึ่งสามารถที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่ง ท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ในอนาคตด้วย จะมีผลดีต่อการเรียนรู้ ระบบเศรษฐกิจของชุมชน เกิดคุณค่าทางจิตใจคือได้สัมผัสความงดงามแห่งศิลปะ ทำให้เพลิดเพลินและมีความสุขใจ

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการความรู้แหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนา จังหวัดร้อยเอ็ด

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดย การศึกษาข้อมูลจากหนังสือ ตำรา เอกสาร วารสาร บทความ และรายงานการวิจัยที่ เกี่ยวข้อง และศึกษาข้อมูลพื้นที่โดยการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายและสนทนากลุ่ม มีขั้นตอน ดำเนินการดังนี้

1 เนื้อหาการวิจัย

ศึกษาใน 5 ประเด็น ได้แก่

- 1) การประชาสัมพันธ์
- 2) การจัดทำฐานข้อมูล
- 3) การอนุรักษ์โบราณคดี
- 4) การปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์เชิงวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว
- 5) การจัดแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม

2 แหล่งข้อมูล

3.2.1 เอกสาร ศึกษาข้อมูลจากหนังสือ ตำรา เอกสาร วารสาร บทความ และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.2.2 กลุ่มเป้าหมาย ใช้วิธีการวิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้เสียกับการบริหารจัดการแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนา ได้แก่

ก. กลุ่มเป้าหมายในการสัมภาษณ์ 35 คน ประกอบด้วย

1. พระสงฆ์ 10 รูป

2. ไวยาวัจกร 5 คน
3. ผู้สูงอายุ 10 คน
4. เยาวชน 5 คน
5. บุคลากรขององค์การปกครองท้องถิ่น 5 คน

ข. กลุ่มเป้าหมายในการเสวนากลุ่ม 8 คน ประกอบด้วย

1. เจ้าอาวาสผู้เป็นเจ้าของพื้นที่การวิจัย 2 รูป
 2. ประชาชนชาวบ้าน 2 คน
 3. บุคลากรสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด/อำเภอ 1 คน
 4. อาจารย์สาขาวิชาพระพุทธศาสนา 1 คน
 5. ผู้ทรงคุณวุฒิ/นักวิชาการโบราณคดี 2 คน
- รวมทั้งสิ้น 43 รูป/คน

3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล แบบบันทึกข้อมูลการสนทนากลุ่ม และแบบสัมภาษณ์

4 พื้นที่การวิจัย แหล่งโบราณคดีในจังหวัดร้อยเอ็ด 8 แห่ง ได้แก่

1. หลวงพ่อพระสังกัจจายน์ วัดสระทอง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด
2. เสาทินโบราณ วัดเหนือ อำเภอเมืองร้อยเอ็ด
3. พระพุทธมิ่งเมืองมงคล วัดกลาง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด
4. สิมโบราณ วัดประตู่ชัย อำเภอเมืองร้อยเอ็ด
5. สิมโบราณ วัดขอนแก่นเหนือ บ้านขอนแก่นเหนือ อำเภอเมืองร้อยเอ็ด
6. พระธาตุสี่แก้ว ตำบลสี่แก้ว อำเภอเมืองร้อยเอ็ด
7. สิมโบราณ วัดจักรวาลไตรภูมิพินิจ ตำบลหนองหมื่นถ่าน อำเภออาจสามารถ
8. หอไตร และสิมโบราณ บ้านผือฮี อำเภอจตุรพักตรพิมาน

5 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การรวบรวมข้อมูลเอกสาร

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (การวิจัยเชิงสำรวจ) ในส่วนของการศึกษาเอกสาร (Documentary Study) เป็นการศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลเอกสารซึ่งมีรายละเอียดในการศึกษา ดังนี้

1) ศึกษา ค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเอกสารและหลักฐานจากคัมภีร์ หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ รายงานวิจัย ตลอดจนเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ทั้งภาษาไทยและอังกฤษ ที่แสดงความสัมพันธ์ให้เห็นถึงประวัติ ความเป็นมา การจัดการความรู้แหล่งโบราณคดีในมิติต่าง ๆ เช่น การประชาสัมพันธ์ การจัดทำฐานข้อมูล การอนุรักษ์โบราณคดี

การปรับสภาพภูมิทัศน์เชิงวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว แหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม เป็นต้น

2) ศึกษาวิเคราะห์การจัดการความรู้แหล่งโบราณคดีในมิติต่าง ๆ เช่น การประชาสัมพันธ์ การจัดทำฐานข้อมูล การอนุรักษ์โบราณคดี การปรับสภาพภูมิทัศน์เชิงวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว แหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม

3) สรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงการจัดการความรู้แหล่งโบราณคดีในมิติต่าง ๆ เช่น การประชาสัมพันธ์ การจัดทำฐานข้อมูล การอนุรักษ์โบราณคดี การปรับสภาพภูมิทัศน์เชิงวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว แหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมนั้น

5.2 การวิจัยภาคสนาม

เป็นขั้นตอนหลังจากการศึกษาทางเอกสารแล้ว โดยกระทำดังนี้คือ

1) สำรวจแหล่งโบราณคดีในจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งกำหนดเฉพาะแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาเท่านั้น

2) กำหนดพื้นที่ในการวิจัย โดยการสำรวจแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด

3) ขออนุญาตผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด เพื่อขอความร่วมมือกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง

4) ขออนุญาตเจ้าของพื้นที่ในการศึกษาวิจัย กำหนดวันเวลาในการสัมภาษณ์ สันทนาการ และติดต่อประสานงานกับกลุ่มเป้าหมาย

5) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง คือเดินทางไปสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

6) จัดสนทนากลุ่ม โดยบุคคลผู้ร่วมสนทนามีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องที่สนทนานั้น คณะผู้วิจัยกำหนดจำนวนการสนทนาไว้ 3 ครั้ง เพื่อเป็นการระดมความคิดเห็นองค์ความรู้ของการจัดการแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนา

5.3 การวิเคราะห์ข้อมูล (Analysis of Data)

ดำเนินการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาตามหลักอุปนัยวิธี (Inductive method) คือเป็นการเก็บข้อมูลมาวิเคราะห์จนมั่นใจว่าครั้งต่อ ๆ ไป ผลที่ได้จะเป็นเช่นนี้เสมอ หรือเป็นการให้เหตุผลโดยอาศัยข้อสังเกตหรือผลการทดลองจากหลาย ๆ ตัวอย่าง มาสรุปเป็นข้อตกลง เพื่อให้ได้คำตอบการวิจัยที่ตรงกับความเป็นจริง หรือมีความน่าเชื่อถือมากที่สุด

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้กำหนดประเด็นศึกษาไว้ 5 ประเด็น และมีผลการศึกษาดังนี้

1 การประชาสัมพันธ์

การประชาสัมพันธ์มีส่วนสำคัญในการทำให้คนรู้จักสิ่งที่เราสื่อสารออกไปนั้น ในส่วนของการประชาสัมพันธ์แหล่งโบราณคดีมีเป้าหมายเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มาเที่ยวชมความงามและคุณค่าของศิลปะนั้นๆ เช่น ปราสาทหิน แหล่งเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น จากการศึกษาพบว่า การประชาสัมพันธ์แหล่งโบราณคดีในจังหวัดร้อยเอ็ดยังมีน้อยมาก ทั้งนี้เพราะเป็นโบราณคดีที่ไม่มีชื่อเสียงมาก และโดยมากไม่ได้จัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นเพียงโบราณสถาน/โบราณคดีที่อยู่ในความครอบครองและดูแลของกรมศิลปากรเท่านั้น การประชาสัมพันธ์ในสื่อ เช่น เว็บไซต์ของจังหวัดร้อยเอ็ดที่มีอยู่ในความสนใจของนักท่องเที่ยวก็มีเพียงพระสังกัจจายน์ วัดสระทอง เพราะเป็นโบราณคดีที่เป็นหนึ่งในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดร้อยเอ็ด การประชาสัมพันธ์นอกนี้โดยมากจะเป็นการประชาสัมพันธ์การจัดงานประจำปี เช่น งานบายศรีสู่ขวัญพระสังกัจจายน์ งานประจำปีพระธาตุศรีแก้ว เป็นต้น ส่วนการประชาสัมพันธ์พระพุทธรูปมิ่งเมือง พระประจำจังหวัดร้อยเอ็ด จะเป็นการประชาสัมพันธ์เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้มาบูชาพระเครื่องเท่านั้น

2 การจัดทำฐานข้อมูล

การจัดทำฐานข้อมูลเป็นเรื่องของการจัดการความรู้โดยตรง เพราะเป็นการประมวลความรู้ในรูปแบบที่ง่ายต่อการศึกษา เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาโบราณคดี โดยเฉพาะปัจจุบันระบบเทคโนโลยีและสารสนเทศมีบทบาทมากต่อการจัดทำฐานข้อมูล ประหยัดค่าใช้จ่าย สะดวกรวดเร็วต่อการทำฐานข้อมูลและศึกษาข้อมูลโบราณคดี จากการศึกษาพบว่า โบราณคดีแต่ละแห่งขาดการจัดทำฐานข้อมูล ข้อมูลโบราณคดีแต่ละแห่งพบในสื่ออินเทอร์เน็ต เช่น บัญชีโบราณสถานของกรมศิลปากร, โบราณคดีที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นต้น ผู้วิจัยเห็นว่าปัญหาของการจัดทำฐานข้อมูลเกิดจากการไม่เห็นความสำคัญของการทำฐานข้อมูลและสถานะของโบราณคดีนั้นๆ ซึ่งโยมากถูกปล่อยปละละเลย ขาดการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว การที่จะสามารถทำฐานข้อมูลได้ โบราณคดีนั้นๆ จะต้องได้รับการส่งเสริมด้านอื่นๆ ไปพร้อมๆ กัน เช่น การปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ เป็นต้น เมื่อมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวหรือศึกษาข้อมูล ก็จะทำให้โบราณคดีนั้นมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของคนทั้งหลาย ผู้ดูแลโบราณสถานนั้นๆ ก็จะเห็นความสำคัญและพัฒนาด้านอื่นๆ ไปพร้อมกัน ที่สำคัญต้องได้รับการแนะนำเรื่องความจำเป็นในการจัดทำฐานข้อมูล

3 การอนุรักษ์โบราณคดี

การอนุรักษ์คือการดูแลรักษาให้อยู่ในสภาพเดิมเป็นดีที่สุด ระวังรักษาไม่ให้อายุรุดทรุดโทรมหรือถูกทำลาย โดยเฉพาะโบราณคดีถือว่าเป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะหากผิดแปลกไปจากสภาพเดิมแล้วย่อมหมายถึงความสูญเสียด้านศิลปะที่สำคัญ แม้จะบูรณะให้มีสภาพใกล้เคียงกับศิลปะเดิม แต่ก็ไม่อาจแทนที่เรื่องราวของศิลปะได้ ดังนั้นกรมศิลปากรจึงเข้มงวดเรื่องกฎหมายการอนุรักษ์โบราณสถาน/โบราณคดี จากการศึกษาพบว่า โบราณคดีในจังหวัดร้อยเอ็ดโดยมากไม่ค่อยมีปัญหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ เพราะได้รับการชี้แจงเรื่องกฎหมายและวิธีการอนุรักษ์โบราณคดีจากเจ้าหน้าที่กรมศิลปากรแล้ว บางแห่งเคยมีปัญหาเรื่องการบูรณะโบราณคดี เพราะทำโดยพลการ ไม่ได้แจ้งกรมศิลปากรก่อน การอนุรักษ์เป็นสิ่งที่ไม่อยาก เพราะโบราณสถานอยู่ในสภาพที่เอื้อต่อการดูแลรักษา เช่น ไม่มีต้นไม้ใหญ่ในบริเวณใกล้เคียง ซึ่งอาจโค่นลงมาทับโบราณสถานได้ บางแห่งเคยมีปัญหาเรื่องพระพุทธรูปสำคัญถูกขโมยไป ปัจจุบันได้ขุดพระพุทธรูปจำลองประดิษฐานแทนพระพุทธรูปเดิม จิตรกรรมฝาผนังสมัยโบราณมีเลือนรางไปตามกาลเวลา แต่ก็ต้องคงสภาพไว้เช่นนั้น

4 การปรับสภาพภูมิทัศน์เชิงวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว

การปรับสภาพภูมิทัศน์มีเป้าหมายเพื่อให้โบราณสถาน มีความร่มรื่นสวยงาม เหมาะแก่การเยี่ยมชม และพักผ่อนหย่อนใจ และการปรับสภาพภูมิทัศน์โบราณสถาน/โบราณคดี สามารถทำได้ตามที่กฎหมายกำหนด จากการศึกษาพบว่า แหล่งโบราณคดีในจังหวัดร้อยเอ็ดโดยมากไม่มีการปรับภูมิทัศน์ ดังนั้น จึงทำให้ขาดความสวยงามและเหมาะสมแก่การท่องเที่ยว ที่มีการจัดสภาพภูมิทัศน์คือปลูกต้นไม้ประดับบริเวณโบราณคดี ก็เห็นมีแต่วิหารพระสังกัจจายน์ วัดสระทอง นอกนั้นก็มิมีโบราณวัตถุขอมแก่นเหนือ ซึ่งเป็นการปลูกไม้ประดับตามธรรมดา ยังไม่ถึงขั้นปรับภูมิทัศน์ ผู้วิจัยเห็นว่า ที่วัดสระทองสามารถทำได้ เพราะเป็นสถานที่ที่คนไปทำบุญ และสักการะพระสังกัจจายน์มาก ทำให้วัดมีรายได้บวกกับการเห็นความสำคัญของการปรับภูมิทัศน์ของทางวัด ดังนั้นจึงสามารถทำได้ ส่วนโบราณสถานนอกนี้ บางแห่งตั้งอยู่ในที่ไกลจากความเจริญ ไม่ค่อยมีคนไปท่องเที่ยว และสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำโบราณสถาน จึงทำให้วัดไม่มีรายได้ เพื่อปรับสภาพภูมิทัศน์และกรมศิลปากรก็ขาดการส่งเสริมในเรื่องดังกล่าว มีเป้าหมายเพื่อการอนุรักษ์เท่านั้น ไม่ใช่การท่องเที่ยว วัดที่สามารถปรับภูมิทัศน์ได้ ทำให้โบราณสถานมีคุณค่ามากขึ้น ในแง่จิตใจ และเศรษฐกิจ

5 การจัดแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม

การจัดแหล่งเรียนรู้เป็นวิธีการจัดการความรู้ที่สำคัญ และเป็นที่ยอมรับมาก เพราะเห็นผลเป็นรูปธรรมได้ชัดเจน เพราะมีวัสดุสิ่งของแสดงให้เห็นเพื่อศึกษา ผู้ศึกษาได้สัมผัสกับของจริง และมีความน่าสนใจในการศึกษาเรียนรู้ จากการศึกษาพบว่า โบราณสถาน

เกือบทั้งหมดขาดการจัดการจัดแหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรม ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า ทางวัดหรือเจ้าของสถานที่คงเห็นว่า โบราณสถาน/โบราณคดีก็เป็นแหล่งเรียนรู้อยู่แล้ว ดังนั้นจึงไม่มีความจำเป็นที่ต้องจัดแหล่งเรียนรู้ ซึ่งแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญโดยมากเป็นจิตรกรรมฝาผนังเกี่ยวกับนิทานชาดกและนิทานพื้นบ้านอีสาน และโดยมากเป็นนิทานเรื่องสินไซ ซึ่งสันนิษฐานว่า เป็นศิลปะในยุคเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน หรืออาจเป็นช่างชุดเดียวกัน เพราะมีศิลปะใกล้เคียงกันมาก เช่น จิตรกรรมฝาผนังที่สิมโบราณวัดประตู่ชัย บ้านขอนแก่นเหนือ กับจิตรกรรมฝาผนังที่วัดจักรวาลไตรภูมิพินิจ ต.หนองหมื่นถ่าน เป็นต้น หากทางวัดจะจัดแหล่งเรียนรู้ก็สามารถทำได้ แต่ต้องเกิดจากใจรัก และเห็นคุณค่าของการศึกษาศิลปวัฒนธรรม เช่น ผู้วิจัยเคยเห็นวัดไชยศรี อ.น้ำพอง จัดแหล่งเรียนรู้ที่นิทานพื้นบ้านสินไซโดยการสร้างศาสนวัตถุ เป็นศิลปะแบบสินไซ อาทิ ชุ่มประตู่สินไซ เส้าไฟสีโห เป็นต้น ซึ่งเป็นการทำสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมได้

อภิปรายผล

โบราณคดี/โบราณสถานเกือบทั้งหมดขาดการจัดการความรู้ทั้ง 5 ด้าน ที่ได้เลือกศึกษา ประกอบด้วย 1) การประชาสัมพันธ์ 2) การจัดทำฐานข้อมูล 3) การอนุรักษ์โบราณคดี 4) การปรับสภาพภูมิทัศน์เชิงวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว 5) การจัดแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม ทั้งนี้เพราะเป็นสมบัติของชาติที่อยู่ในการดูแลกำกับหรือความรับผิดชอบของกรมศิลปากร สถานะของโบราณสถาน/โบราณคดีจึงเป็นเหมือนสมบัติที่ฝากให้คนอื่นช่วยดูแล ซึ่งความเอาใจใส่ย่อมแตกต่างจากสมบัติของตน วิธีการที่จะทำให้เจ้าของสถานที่เอาใจใส่มากกว่านี้ควรทำให้เขามีส่วนร่วมมากกว่านี้ และควรหางบประมาณสนับสนุนการพัฒนาโบราณสถาน/โบราณคดี คอยกำกับติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างใกล้ชิด

บรรณานุกรม

- นิสา พิมพ์พิเศษ. (2554). **แนวทางจัดการโบราณสถานในจังหวัดอุดรดิษฐ์. ปรินญาศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.**
- กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดร้อยเอ็ด. (2560). **แผนพัฒนาจังหวัดร้อยเอ็ด พ.ศ. 2557 – 2560 (ฉบับทบทวนใหม่) (รอบปี พ.ศ. 2560).** ร้อยเอ็ด : สำนักงานจังหวัดร้อยเอ็ด (อัดสำเนา).
- ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2553). **การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลด้วย SPSS. พิมพ์ครั้งที่ 11, กรุงเทพมหานคร : บริษัท ซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด (มหาชน).**

บุรชัย ศิริมหาสาคร. (2550). **จัดการความรู้สู่ความเป็นเลิศ**. กรุงเทพมหานคร : แสงดาว.
โสวิทย์ บำรุงภักดี. (2553). **แนวคิดการวิจัยทางพุทธศาสนาและปรัชญา**. ขอนแก่น :
บริษัท เพ็ญพรินต์ติ้ง จำกัด.